

SpareBank 1 Ringerike Hadeland

Offentliggjøring av sentral
risikoinformasjon per 31.12.2016
Basel II - Pilar 3

Per 31.12 .2016

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	3
2. VISJON, FORRETNINGSIDÉ OG STRATEGI	3
2.1 VISJON OG KJERNEVERDIER	3
2.2 FORRETNINGSIDÉ	3
2.3 STRATEGI OG MÅLSETTING	3
2.4 FINANSIELLE NØKKELTALL FOR 2016 (2015)	4
3. KAPITAL OG KAPITALKRAV	5
3.1 KAPITALDEKNINGSREGELVERKET	5
3.2 PILAR 1 – MINIMUMSKRAV TIL ANSVARLIG KAPITAL	5
3.3 PILAR 2 – VURDERING AV SAMLET KAPITALBEHOV OG INDIVIDUELL TILSYNSMESSIG OPPFØLGING	6
3.4 PILAR 3 – OFFENTLIGGJØRING AV INFORMASJON	6
3.5 FREMTIDIGE REGULATORISKE ENDRINGER	6
4. KONSOLIDERING	7
5. RISIKO- OG KAPITALSTYRING	7
5.1 OVERORDNET RISIKOPROFIL	7
5.2 RISIKOOMRÅDER	7
5.3 RAMMEVERK FOR RISIKOSTYRING	9
5.3.1 Risikostrategier	10
5.4 ORGANISERING AV- OG ANSVARET FOR RISIKOSTYRINGEN	11
5.5 ROLLER OG ANSVAR	12
5.6 KAPITALMÅL OG KAPITALPLAN	12
5.7 BANKENS PROSESS FOR RISIKO- OG KAPITALSTYRING	13
6. REGULATORISK KAPITALDEKNING (PILAR 1)	15
7. STYRING OG KONTROLL AV RISIKO	16
7.1 KREDITTRISIKO	16
7.2 MARKEDSRISIKO	19
7.3 LIKVIDITETSRISIKO	20
7.4 OPERASJONELL RISIKO	21
8. VURDERING AV KAPITALBEHOV (PILAR 2)	23
8.1 KREDITTRISIKO	23
8.2 MARKEDSRISIKO	23
8.3 LIKVIDITETSRISIKO	24
8.4 OPERASJONELL RISIKO	24
8.5 RISIKO KNYTTET TIL FREMTIDIGE PENSJONSFORPLIKTELSE	24
8.6 ANDRE PILAR 2 TILLEGG	24
8.6.1 Risiko forbundet med overføring eller pantsettelse av aktiva	24
8.6.2 Systemrisiko	25
8.6.3 Risiko for overdreven gjeldsoppbygging	25
8.6.4 Forsikringsrisiko	25
8.6.5 Eierrisiko	26
8.6.6 Forretningsrisiko	26
8.6.7 Strategisk risiko	26
8.7 KRAV TIL ANSVARLIG KAPITAL PILAR 2	27
8.8 REVIDERING AV KONSERNETS ØKONOMISKE MÅLSETNINGER – KAPITALMÅL	28

1. INNLEDNING

Dette dokumentet gir en beskrivelse av risiko- og kapitalstyring i SpareBank 1 Ringerike Hadeland. Dokumentet skal dekke kapitaldekningsreglens spesifikke krav om offentliggjøring av finansiell informasjon (Pilar 3). Informasjonen er ment å gi markedsaktører bedre grunnlag for å vurdere:

- Bankens risikonivå
- Bankens risikostyring og kontroll
- Bankens kapitalsituasjon og kapitalbehov

Kapitalbehov for risikoer som ikke dekkes av Pilar 1, Pilar 2, er beregnet per 30.09.2016. Øvrig risikoinformasjon er basert på offisielle tall per 31.12.2016 samt uttrekk fra bankens porteføljestyringssystem PorTo per 31.12.2016. Det vises også til bankens årsrapport 2016 med noter for ytterligere informasjon om bankens risiko og risikostyring.

2. VISJON, FORRETNINGSIDÉ OG STRATEGI

2.1 Visjon og kjerneverdier

Bankens visjon er: «*SpareBank 1 Ringerike Hadeland – den anbefalte banken*»

Banken har kjerneverdiene: «*nær, dyktig, fremtidsrettet og engasjert*»

2.2 Forretningsidé

SpareBank 1 Ringerike Hadeland er en solid, lønnsom og selvstendig sparebank med hovedvekt i markedsområdene Ringeriks- og Hadelandsregionen og Nittedalsområdet.

Banken tilbyr et bredt spekter av finansielle tjenester til personkunder, små og mellomstore bedrifter og offentlig sektor.

2.3 Strategi og målsetting

Overordnet strategi

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som mål å være et lønnsomt og solid finanskonsern som er attraktiv for kunder, egenkapitalbevisiere, medarbeidere og lokalsamfunnet. Den overordnede strategien skal gjenspeile disse ambisjonene.

Vi skal:

- sikre kapitaltilgang og beslutningskraft slik at vi bidrar til lokal verdiskapning i regionen.
- bygge langsiktige kunderelasjoner ved å ha et sterkt kundeengasjement
- tilby kundene fremtidsrettede produkter, tjenester og løsninger
- beholde, utvikle og tiltrekke oss dyktige medarbeidere
- bygge arbeidsglede, initiativ, endringsvilje og tillit
- bidra til utvikling av lokalsamfunnene gjennom samspill med Sparebankstiftelsene
- være en aktiv deltaker i SpareBank 1 Alliansen slik at vi får stordriftsfordeler, kompetansedeling og produkttilgang.

Strategiske mål – marked

- SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal ha finansbransjens mest attraktive merkevare i sitt markedsområde og være best på kundeopplevelser.
- SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal styrke sin ledende posisjon i Ringeriks- og Hadelandsregionen og forsterke posisjonen i Nittedalsregionen.

Økonomiske mål

Lønnsomhet og egenkapitalavkastning

- Egenkapitalavkastning min. 7 %-poeng høyere enn 5 års statsobligasjonsrente
- Være blant de tre beste i Samarbeidende Sparebanker med hensyn til egenkapitalavkastning hensyntatt EK-andel.

Kostnadseffektivitet

- Målsetting om en kostnadsprosent – cost/income – innenfor 48 % i løpet av 1. halvår 2018.
- Være blant de tre bankene i Samarbeidende Sparebanker med lavest kostnadsprosent.

Netto provisjonsinntekter

- Være blant de tre beste i Samarbeidende Sparebanker med hensyn til vekst i netto provisjonsinntekter eksklusiv provisjonsinntekter fra SpareBank 1 Boligkreditt og EM 1.

Utdelingspolitikk

- SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som målsetting at minst halvparten av eierkapitalens andel av årsoverskuddet etter skatt i konsernet skal utbetales som kontantutbytte, og tilsvarende at minst halvparten av grunnfondskapitalens andel av overskuddet utbetales som gaver
- Ved fastsettelsen av utbytte vil det bli tatt hensyn til bankens resultatutvikling, markedssituasjonen, stabilitet i utbytte samt behov for kjernekapital.

Kapitaldekning

- Konsernet har et mål om ren kjernekapitaldekning på minimum 14,5 %.
- Konsernet har et mål om samlet kapitaldekning på minimum 17,0 %.

2.4 Finansielle nøkkeltall for 2016 (2015)

- Konserneresultat: 326,9 mill. kroner (225,8 mill. kroner)
- Resultat før skatt: 411,6 mill. kroner (287,8 mill. kroner)
- Egenkapitalavkastning: 11,7 % (8,6 %)
- Tap på utlån: 13,9 mill. kroner (3,5 mill. kroner)
- 12-måneders vekst i utlån inkl. lån overført SpareBank 1 Boligkreditt: 8,2 % (9,0 %)
- 12-måneders vekst i innskudd: 3,4 % (6,8 %)
- Ren kjernekapitaldekning: 15,9 % (16,5 %)
- Resultat per egenkapitalbevis: 22,51 kroner (15,60 kroner)

3. KAPITAL OG KAPITALKRAV

3.1 Kapitaldekningsregelverket

Kapitaldekningsregelverket baseres på tre pilarer, hvorav Pilar 3 dekkes av dette dokumentet.

- *Pilar 1* omhandler minimumskrav til ansvarlig kapital
- *Pilar 2* vurdering av samlet kapitalbehov og tilsynsmessig oppfølging
- *Pilar 3* omhandler markedsdisiplin og krav til ekstern rapportering av risikoforhold

Kapitaldekningsregelverket inneholder ulike metoder for beregning av kapitalkravet i Pilar I og Pilar II. Banken benytter, som de fleste sammenlignbare banker, standardmetode for beregning av Kredittrisiko og Markedsrisiko og basismetoden for Operasjonell risiko.

3.2 Pilar 1 – Minimumskrav til ansvarlig kapital

Det følger av loven at banker som minimum skal ha en ren kjernekapital, kjernekapital og ansvarlig kapital på henholdsvis 4,5, 6 og 8 prosent av risikovektet beregningsgrunnlag. I tillegg skal bankene ha en bevaringsbuffer på 2,5 prosent, en systemrisikobuffer på 3 prosent og en motsyklisk kapitalbuffer mellom 0 og 2,5 prosent. Systemviktige banker skal i tillegg ha en buffer på 2 prosent. SpareBank 1 Ringerike Hadeland er ikke definert som systemviktig. Bufferkravene skal oppfylles med ren kjernekapital. Til sammen gir dette banken et minste- og bufferkrav til ren kjernekapitaldekning, kjernekapital og kapitaldekning etter Pilar 1 som oppsummert i tabellen under:

	31.12.2016	
	Systemviktige	Øvrige
Ren kjernekapitaldekning	13,5 %	11,5 %
Kjernekapitaldekning	15,0 %	13,0 %
Kapitaldekning	17,0 %	15,0 %

Finansdepartementet besluttet 15. desember 2016 at nivået på det motsykliske bufferkapitalnivået skal økes med 0,5 prosentpoeng til 2 prosent fra 31. desember 2017.

3.3 Pilar 2 – Vurdering av samlet kapitalbehov og individuell tilsynsmessig oppfølging

Bankene skal ha en prosess, ICAAP, for å vurdere sin totale kapital i forhold til risikoprofil samt ha en strategi for å opprettholde sitt kapitalnivå. I tillegg vil tilsynsmyndighetene gjennomgå og evaluere bankenes interne vurdering av kapitalbehov og strategier, samt overvåke og sikre overholdelse av de myndighetspålagte kapitalkravene. Tilsynet har myndighet til å sette i verk passende tilsynsmessige tiltak om det ikke er tilfreds med resultatet av denne prosessen. Det er et regulatorisk krav at banken årlig gjennomfører og dokumenterer ICAAP.

Bankene skal i Pilar 2 ta høyde for risikoer som ikke er dekket av Pilar 1. Kapitalvurderingen skal vise minimumskravet i Pilar 1 for kredittrisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko, samt kapitalbehov til risikoer som ikke dekkes av Pilar 1 (Pilar 2-risikoer). Kapital som er benyttet til å dekke minimumskravet og det samlede bufferkravet i pilar 1, kan ikke benyttes til å dekke Pilar 2-risikoer.

3.4 Pilar 3 – Offentliggjøring av informasjon

Formålet med Pilar 3 er å supplere minimumskravene i Pilar 1 og den tilsynsmessige oppfølging i Pilar 2. Pilar 3 skal bidra til økt markedsdisiplin gjennom krav til offentliggjøring av informasjon som gjør det mulig for markedet, herunder analytikere og investorer, å vurdere institusjonens risikostyring, risikomåling og kapitaldekning. Rapporteringskravet i forhold til Pilar 3 fremgår av kapitalkravsforskriftens del IX, kapittel 45 og 46.

Informasjonskravene fører til at alle institusjoner skal publisere informasjon om organisasjonsstruktur, risikostyringssystem, rapporteringskanaler samt hvordan risikokontrollen er oppbygd og organisert. Videre er det gitt detaljerte krav til offentliggjøring av kapitalnivå og struktur samt risikoeksponeringer, der sistnevnte avhenger av hvilke beregningsmetoder bankene benytter i Pilar 1.

3.5 Fremtidige regulatoriske endringer

Banken følger det regulatoriske landskapet tett for å være forberedt på effekten av kommende endringer.

Noen potensielle endringer er i planleggingsfasen og er dermed knyttet til en viss usikkerhet med tanke på endelig utforming.

Økt motsyklisk kapitalbuffer

Finansdepartementet besluttet 15. desember å øke den motsykliske kapitalbufferkravet fra 1,5 % til 2,0% fra og med 31. desember 2017.

Ny standardmetode

Baselkomitéen har foreslått endringer i standardmetoden for kredittrisiko. Endringene skal gjøre kapitalkravene i standardmetoden mer følsomme for risiko og sikre at standardmetoden er et godt alternativ til IRB-metodene. Det var ventet at Baselkomiteén ville presentere ett endelig forslag til nye regler for standardmetoden innen utgangen av 2016, men fristen er foreløpig utsatt inntil videre.

Uvektet kjernekapitalandel

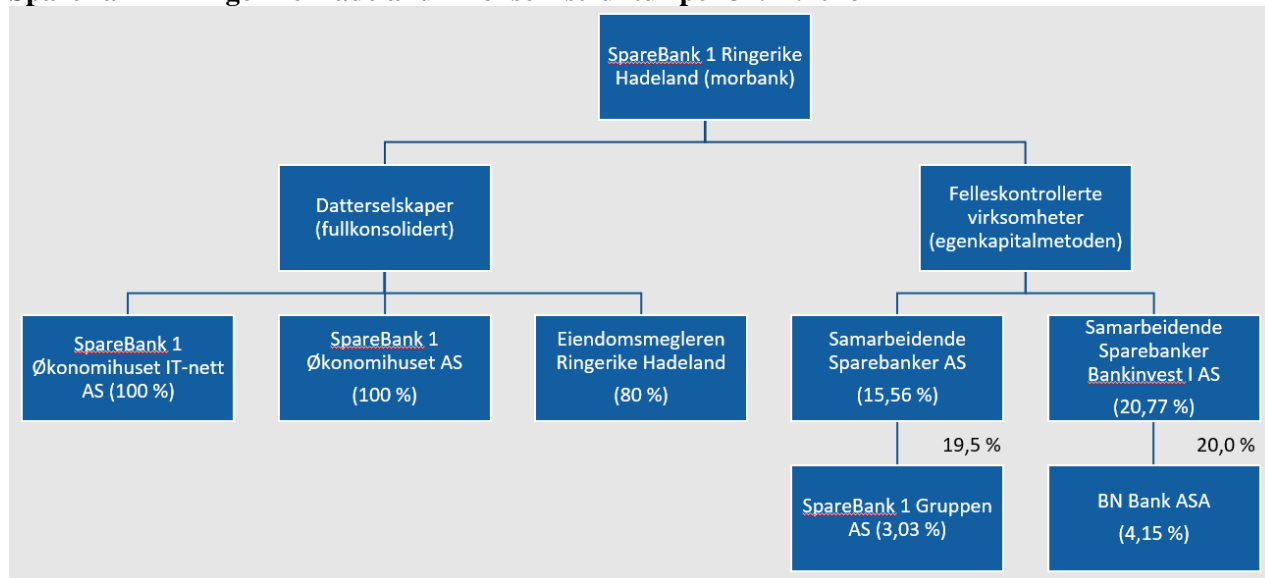
Finansdepartementet fastsatte i desember 2016 minstekrav til uvektet kjernekapitaldekning som skal oppfylles fra og med 30. juni 2017. Minstekravet til uvektet kjernekapitaldekning blir på 3 %. Alle banker skal i tillegg ha en uvektet kjernekapitaldekningsbuffer på minst 2 prosent. Systemviktige banker skal utover dette ha en uvektet kjernekapitaldekning på minst 1 prosent.

Minstekravet til uvektet kjernekapitaldekning for SpareBank 1 Ringerike Hadeland er 5,0 %. Banken har en uvektet kjernekapitaldekning på 9,7 % ved utgangen av 31.12.2016

4. KONSOLIDERING

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland utgjør morbanken, tre datterselskaper og to felleskontrollerte virksomheter per 31. desember 2016.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland – konsernstruktur per 31.12.2016

Bankens investering i de overnevnte datterselskapene faller inn under størrelsesunntaket i konsolideringsforskriften § 5, 3. ledd, og det utarbeides således ikke kapitaldekning på konsolidert nivå

5. RISIKO- OG KAPITALSTYRING

5.1 Overordnet risikoprofil

Kjernevirksomheten til SpareBank 1 Ringerike Hadeland er å skape verdier gjennom bevisst risikotaking. Konsernet bruker betydelige ressurser på å utvikle gode risikostyringssystemer og -prosesser.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal ha en moderat risikoprofil. Konsernets risikostyring og -oppfølging støtter opp under den strategiske utviklingen og bidrar til å sikre at ingen enkelthendelse skal kunne skade konsernets finansielle stilling i vesentlig grad. Dette skal oppnås gjennom:

- en sterk organisasjonskultur med høy bevissthet om risikostyring
- riktig kapitalallokering og tilstrekkelig kapitalnivå utfra vedtatt forretningsstrategi og risikoprofil
- utnyttelse av synergi- og diversifiseringseffekter

5.2 Risikoområder

Banken identifiserer og styrer risiko innenfor følgende overordnede risikoområder:

Kredittrisiko: Risiko for tap som følge av kundens manglende evne eller vilje til å oppfylle sine forpliktelser knyttet til utlån, kreditter, garantier og lignende.

Markedsrisiko: Risiko for tap som skyldes endringer i markedsbetingelser eller variabler som renter, valutakurser og verdipapirmarkeder. Markedsrisiko oppstår som følge av at banken har posisjoner i ulike finansielle instrumenter. Dette inkluderer aksje- og renterisiko.

Likviditetsrisiko: Risiko for at banken ikke klarer å finansiere økninger i eiendelene og innfri sine forpliktelser etter hvert som finansieringsbehovet øker eller refinansiere sine forpliktelser ved forfall.

Operasjonell risiko: Risiko for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil eller eksterne hendelser.

Eierrisiko: Risiko for tap av innskutt kapital eller nødvendig påfyll av ny kapital i strategiske eierselskaper som følge av den risikoen som det enkelte selskapet påtar seg i sin drift

Omdømmerisiko: Risiko for svikt i inntjening og kapitaltilgang på grunn av sviktende tillit og omdømme i markedet, dvs. hos kunder, motparter, egenkapitalbevisere og myndigheter

Strategisk risiko: Risiko for svikt i inntjening som følge av feilvalgte strategiske beslutninger, endringer i rammebetingelser, dårlig implementering av beslutninger eller manglende tilpasning til endringer i rammebetingelser.

Compliance risiko: Risiko som følge av brudd på / manglende etterlevelse av lover, forskrifter, reguleringer eller etiske standarder

Forretningsrisiko: Risiko for uventede inntekts- og kostnadssvingninger ut fra andre forhold enn kreditt, markeds-, operasjonell- og/eller likviditetsrisiko.

Risiko knyttet til fremtidige pensjonsforpliktelser: risikoen for verdifall på aktiva i pensjonsordningen og risikoen for økte pensjonsforpliktelser som følge av levetidsforventninger/ dødelighetsforutsetninger, lønnsvekst, G-regulering, pensjonsregulering og endring i diskonteringsrente

Risiko forbundet med overføring eller pantsettelse av aktiva

Systemrisiko: risiko for at en ustabil finansiell situasjon blir så omfattende at det fører til en systemsvekkelse hvor økonomisk vekst og velferd blir alvorlig skadelidende

Risiko for overdreven gjeldsoppbygging: Risiko som følge av høy andel fremmedfinansiering og overdreven gjeldsoppbygging

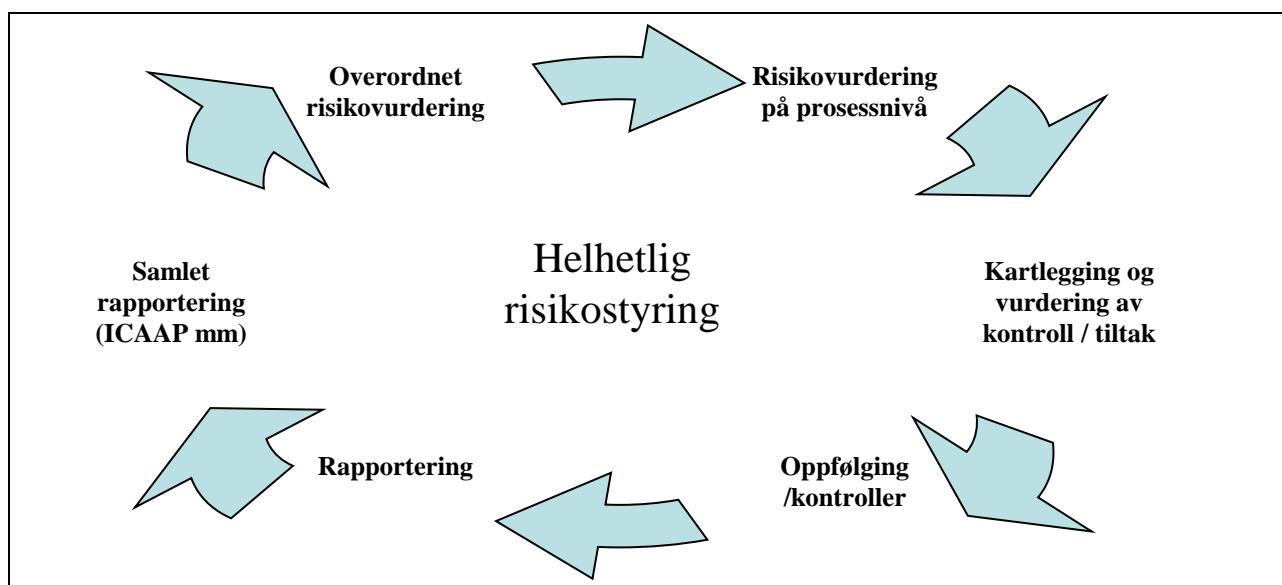
Alle de overnevnte risikotyper er gjenstand periodisk vurdering, enten alene eller i sammenheng.

5.3 Rammeverk for risikostyring

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har en struktur som på en systematisk måte identifiserer, vurderer, kommuniserer og håndterer risiko gjennom hele Konsernet, og det foretas en løpende overvåking. Konsernets risikostyring tar utgangspunkt i fastsatt visjon, strategi og mål, samt de rammer for risikoeksponering som er fastsatt av styret. Styret fastsetter videre beredskaps- og kontinuitetsplaner for å sikre at driften kan videreføres og tap begrenses ved vesentlige uforutsette hendelser.

Bankens overordnede rammeverk for helhetlig risikostyring bygger på en strukturert og kontinuerlig prosess for risikostyring og kontroll basert på;

- Overordnet risikovurdering
- Risikovurdering på prosessnivå
- Kartlegging og vurdering av kontroller
- Løpende ledelsesoppfølgingsaktiviteter / handlingsplaner
- Løpende rapportering
- Samlet rapportering (ICAAP, IKF-rapportering, risikorapportering)

Overordnet risikovurdering:

I henhold til forskrift om risikostyring og internkontroll gjennomføres årlig en kartlegging av bankens største risikoområder og vurdering av håndteringen av disse. Resultatet av kartleggingen er utgangspunkt for utvikling av handlingsplaner og kontroller for bankens mest kritiske risikoområder.

Risikovurdering på prosessnivå:

Basert på en overordnet risikovurdering foretas det for bankens vesentligste risikoområder risikovurdering på prosessnivå. Resultatet av kartleggingen er utgangspunkt for utvikling av handlingsplaner og kontroller innenfor risikoområdet.

Kartlegging og vurdering av kontroller:

Basert på resultat fra overordnet risikovurdering identifiseres og iverksettes nøkkelkontroller for de vesentligste risikoområdene. Kontrollaktivitetene består av retningslinjer og rutiner som bidrar til å sikre at de valgte former for risikohåndtering blir gjennomført.

Løpende ledelsesoppfølgingsaktiviteter / handlingsplaner

Løpende utarbeidelse og oppfølging av aktiviteter og handlingsplaner/kontrollplaner på bakgrunn av funn og vurderinger fra kontroller og risikovurderinger.

Løpende rapportering

Rapportering av risiko, resultat av kontroller og uønskede hendelser. Bankens ledere og stabs- og fagressurser skal minimum årlig gjennom lederbekreftelser foreta en oppsummerende vurdering av om internkontrollen har vært gjennomført på en tilfredsstillende måte.

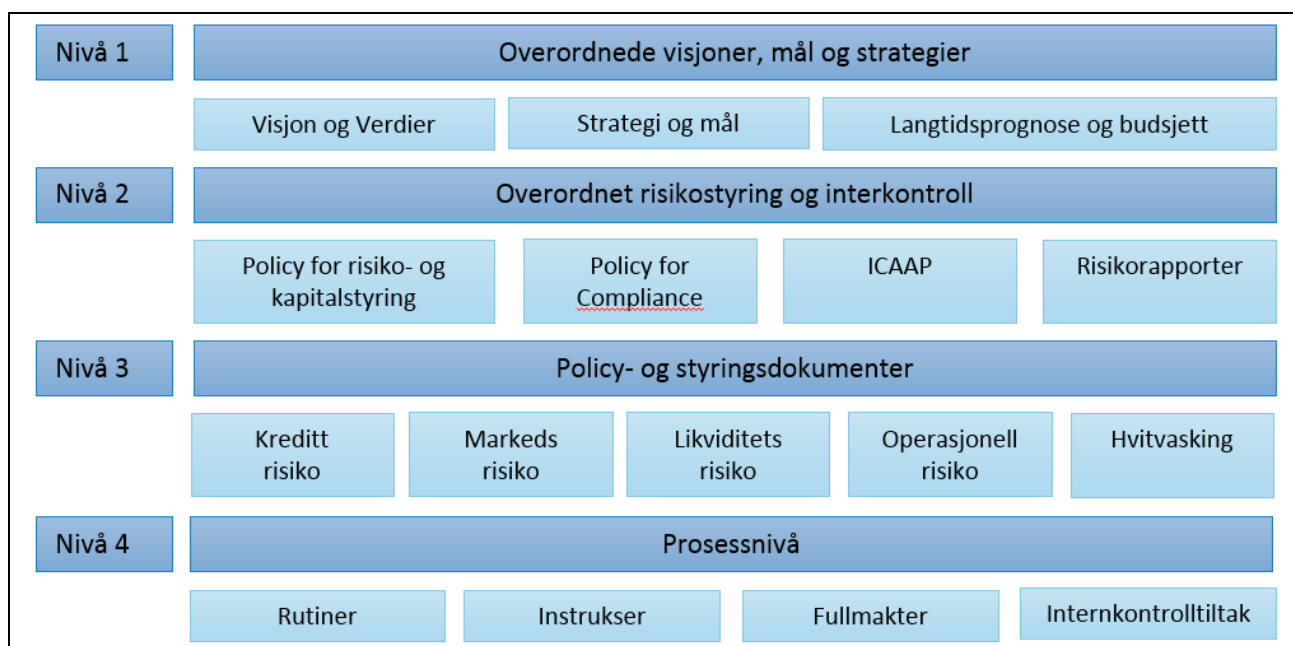
Samlet rapportering (ICAAP, IKF-rapportering, risikorapportering)

- Risikojustert kapital beregnes gjennom ICAAP og utarbeides minst én gang per år.
- Internrevisjonen avgir halvårlig rapport om den interne kontrollen til styret
- Ekstern revisor avgir årlig rapport til styret
- Bankens risiko med blant annet overordnet risikobilde, overordnet vurdering pr risikoområde og overholdelse av sentrale risikorammer og måltall rapporteres til styret kvartalsvis
- Adm. banksjef utarbeider årlig, iht. forskrift om risikostyring og internkontroll, «...en samlet vurdering av risikosituasjonen som skal forelegges styret til behandling». Vurderingen bygger blant annet på:
 - Revisjonsrapporter fra intern- og ekstern revisor
 - Tilsynsrapporter
 - Risikokartlegginger; ICAAP og overordnet risikovurdering
 - Lederbekreftelser
 - Resultat av nøkkelkontroller og andre kontroller
 - Uønskede hendelser
 - Gjennomføring av kontrollplan
 - Løpende kontroll av rammer og retningslinjer

ICAAP-prosessen gjennomgås årlig i styret som et ledd i bankens vurdering av risikoprofil og nødvendig kapitalbehov. Bankens risikoprofil, målt gjennom risikojustert kapitalbehov, rapporteres til styret kvartalsvis som del av bankens risikorapport.

5.3.1 Risikostrategier

Bankens rammeverk for risikostyring omfatter styrende dokumenter på 4 nivåer som vist i figuren nedenfor.

Konsernets policy for risiko- og kapitalstyring er styrets instrument for styring av konsernets risikoprofil og kapitalmål. Dokumentet definerer hovedprinsipper og rammeverk for risikostyring, risikorapportering og hovedprinsipper for kapitalvurderingsprosessen. Formålet med dokumentet er å definere en struktur som på en systematisk måte identifiserer, vurderer, kommuniserer og håndterer risiko gjennom hele konsernet for å sikre at SpareBank 1 Ringerike Hadeland har tilstrekkelig kapital til å oppfylle offentlig

pålagte myndighetskrav i forhold til kapitaldekning, markedsforventninger og interne mål til kapital i forhold til underliggende risiko i virksomheten (ICAAP/Pilar 2)

Styret har vedtatt risikostyringsstrategier for de ulike risikotyper, samt strategier for de ulike forretningsområdene som oversetter risikoappetitt og ambisjoner til konkrete mål.

Styret mottar en kvartalsvis risikoreport som gir grunnlag for å påse at aktivitetene gjennomføres innenfor vedtatte risikoprofil. Internrevisjonen gir halvårlig sin uavhengige vurdering av kvaliteten i risikostyringsprosessen og møter styrets risiko- og revisjonsutvalg i forkant av styrebehandlingene for å gjennomgå funn og observasjoner.

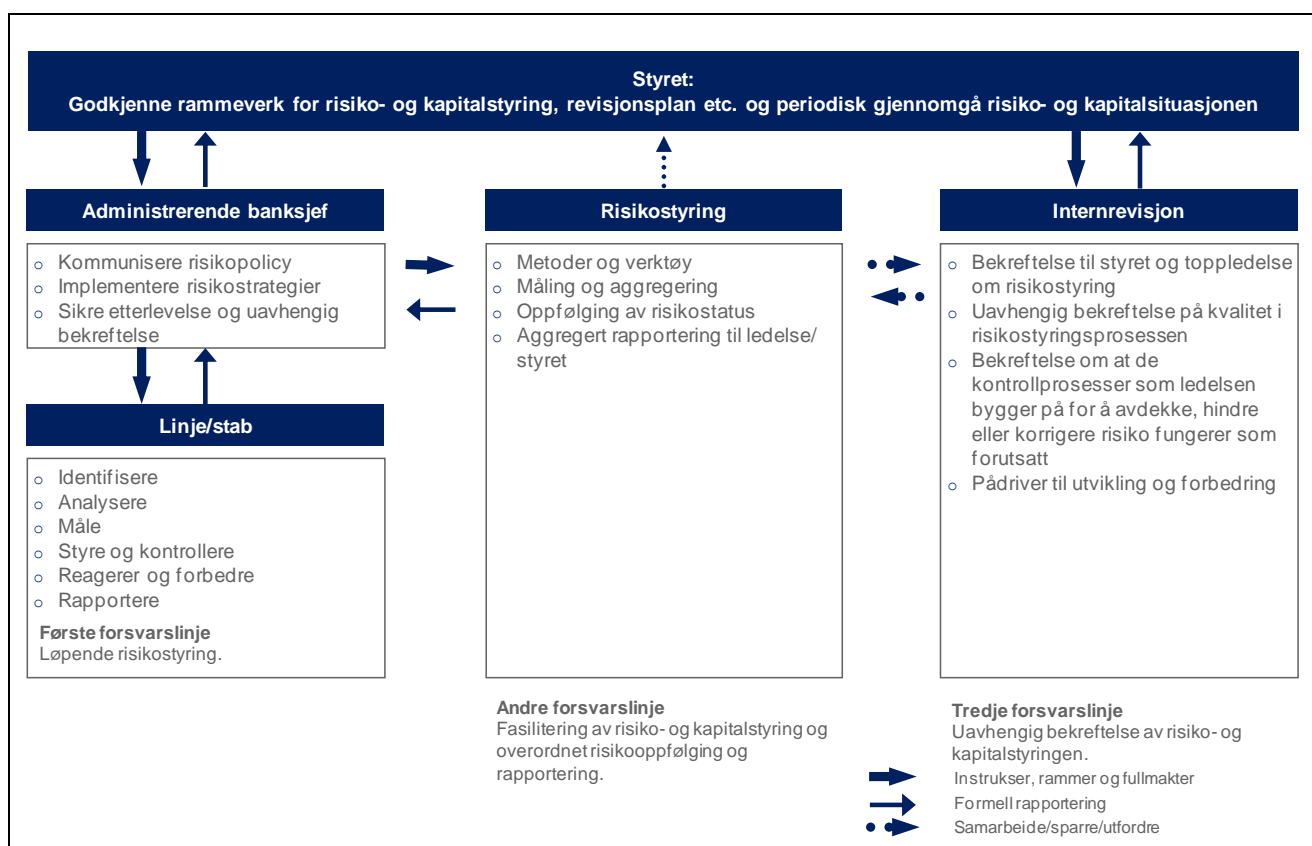
Compliance funksjonen i konsernet utføres av risikostyringsfunksjonen iht Finanstilsynets anbefalinger i Internal Governance i kredittinstitusjoner; «I mindre og enklere institusjoner kan compliance-funksjonen utføres av for eksempel risikokontrollfunksjonen»

5.4 Organisering av- og ansvaret for risikostyringen

Styring og kontroll omfatter alle prosesser og kontrolltiltak som er iverksatt av bankens ledelse for å sikre en effektiv drift og gjennomføring av bankes strategier.

Prinsippene for risikostyring i SpareBank 1 Ringerike Hadeland er fastsatt i konsernets policy for risiko- og kapitalstyring. Konsernet legger stor vekt på å identifisere, måle, styre og følge opp sentrale risikoer for å sikre at konsernet utvikler seg i tråd med vedtatt risikoprofil og strategier.

Konsernet legger videre vekt på uavhengighet i risikostyringen. Ansvaret for risikostyringen er derfor delt mellom ulike grupper i henhold til figuren under.

•••➤ Risikostyring rapporterer til administrerende direktør, men leder for risikostyring kan unntaksvis rapportere direkte til styret (kapitalkravforskriftens)

Modellen skal sikre uavhengighet i beslutning og rapportering. Et viktig prinsipp er at risikostyringsprosessen er en integrert del av den daglige virksomheten, hvor adm. banksjef og alle ledere og ansatte i Konsernet utgjør første linje. Andre linje består av risikostyringsfunksjonen. Tredje linje

består av Internrevisjon. Det primære ansvaret for god styring og kontroll ligger i første linje, gjennom alle ansattes ansvar for å utføre sitt arbeid i tråd med gjeldende fullmakter, instruksjoner og retningslinjer.

5.5 Roller og ansvar

Organisasjonsnivå	Ansvar
Styret	Har det overordnede ansvar for at Konsernet har etablert hensiktsmessige og effektive prosesser for risikostyring og internkontroll i henhold til anerkjente rammeverk. Styret skal sørge for at prosessene blir tilfredsstillende etablert, gjennomført og fulgt opp
Revisjonsutvalget	Et underutvalg av styret som har til mandat å behandle saker vedrørende regnskap og revisjon, og avgi innstilling til styret om resultatet av behandlingen
Risikoutvalget	Et underutvalg av styret som har til mandat å behandle saker vedrørende styring og kontroll og øvrige saker av risikomessig karakter, og avgi innstilling til styret om resultatet av behandlingen
Adm. banksjef	Skal sørge for at risikostyring og internkontroll i Konsernet blir gjennomført, dokumentert, overvåket og fulgt opp på en forsvarlig måte
Ledere	Er ansvarlige for at risikostyring og internkontroll innenfor eget ansvarsområde er tilfredsstillende
Den enkelte medarbeider	Har ansvaret for å forstå og daglig etterleve gjeldene lover/forskrifter, bransjestandarder og interne retningslinjer innenfor sitt ansvarsområde
Risikoforum	Risikoforum skal bidra til helhetlig risikostyring og systematisk og strukturert oppfølging av konsernets risikoprofil og kapitaldekningssituasjon.
Avdeling for risikostyring og compliance	Er organisert uavhengig av forretningsenhetene og rapporterer direkte til adm. Banksjef. Avdelingen har ansvar for å videreutvikle og følge konsernets rammeverk for risikostyring og kontroll. Avdelingen er videre ansvarlig for uavhengig rapportering av risikobildet, samt en uavhengig vurdering av hvorvidt konsernet etterlever gjeldende lover og forskrifter
Intern revisjonen	Internrevisjonen skal være en uavhengig, objektiv bekreftelsesfunksjon som skal tilføre merverdi og forbedre Konsernets drift gjennom å benytte en systematisk og strukturert metode for å evaluere og forbedre effektiviteten og hensiktsmessigheten i prosesser for virksomhetsstyring, herunder risikostyring og internkontroll

5.6 Kapitalmål og kapitalplan

ICAAP er en viktig del av styringen av SpareBank 1 Ringerike Hadelands kapitalbehov. Bankens styre gjennomgår årlig kapitalvurderingsprosessen (ICAAP), inkludert en vurdering av om kapitaldekningen er tilstrekkelig i forhold til bankens risikoprofil og strategiske målbylde. Styret fastsetter beredskaps- og kontinuitetsplaner for å sikre at driften kan videreføres og tap begrenses ved vesentlige uforutsette hendelser

Banken har et konservativt rent kjernekapitalmål på minimum 14,5 %. Mål om minimum 14,5 % ren kjernekapitaldekning innebærer en buffer på 2 %-poeng i forhold til bankens maksimale regulatoriske krav på 12,5 % samt 3 % buffer på bankens nåværende regulatoriske krav på 11,5 % Banken har videre et mål om minimum totalkapitaldekning på 17 %¹.

Kapitalplanen skal sikre at banken har og vil ha tilstrekkelig soliditet. Sekundært bidrar kapitalplanen til tilstrekkelig tilgang på likviditet, fra verdipapirmarkedet eller innskudd fra kunder. Kapitalplanen er et resultat av integrasjon mellom strategiarbeidet i banken, prognoser samt kreditt- og risikomiljøet i banken. Kapitalplanen bygger på styrets gjeldende overordnede strategi om å være en solid bank som prioriterer vekst i utvalgte markedsområder, samt vedtatt utdelingspolitikk som sier at minst halvparten av konsernets

¹ Banken har revidert sitt kapitalmål som følge av at det motsykliske bufferkravet økes fra 1,5 % til 2,0 % f.o.m. 31.12.2017. Se kapittel 8.8 for nærmere informasjon.

resultat skal deles ut kontant. Arbeidet med kapitalplan og –prognoser er en integrert del av arbeidet med bankens prosess for å vurdere internt kapitalbehov (ICAAP).

Kapitalmålet og kapitalplanen gjelder for både morbanken og konsernet. Reglene for konsolidering for kapitaldekningsformål og for regnskapsmessige formål (IFRS) er forskjellige. Etter CRD IV er banken p.t. ikke pliktig til å beregne og rapportere kapitaldekning på konsolidert nivå, da investeringen i Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland AS, SpareBank 1 Økonomihuset AS og Sparebank 1 Økonomihuset IT-nett AS samt eierandelene i Alliance-selskapene anses uvesentlige. Ny finansforetakslov medfører blant annet kapitaldekningsmessig konsolidering av selskaper i samarbeidende gruppe uavhengig av eierandel. Dette vil medføre fremtidig konsolideringsplikt av bankens investeringer i Samspar- og øvrige Alliance-selskaper. Konsolideringskravene etter ny finansforetakslov vil være gjeldende fra 1.1.2018.

Konsernets langtidsprognoser bygger også på disse forutsetningene og utlåns- og innskuddsveksten er fremskrevet ut fra budsjettert vekst. Det knyttes usikkerhet til langtidsprognosen og framskrivning av kapitaldeknings situasjonen, men slik banken vurderer det vil tiltakene som er foreslått gjennomført i kapitalplanen sikre at konsernet er innenfor forslåtte minimumsnivåer på ren kjernekapital og total kapital.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har som målsetting at minst halvparten av egenkapitalbeviserens andel av årsoverskuddet etter skatt utbetales som kontantutbytte. Ved fastsettelsen av utbytte vil det bli tatt hensyn til bankens resultatutvikling, markedssituasjonen, stabilitet i utbytte samt behov for kjernekapital.

Den finansielle framskrivning i forventet normal-scenario og mulig stress-scenario viser at banken har en tilstrekkelig sikkerhetsbuffer i planperioden. Bankens kapital situasjon testet ved hjelp av stresstester og reverserte stresstester for å se hvor store kredittap, tap av største åpne risikoer og tap av største engasjement banken tåler før den går i brudd med ulike interne og eksterne krav til kapital.

Kapital situasjonen og stresstestene er analysert opp mot følgende kapitalkrav:

- Bankens interne krav til kapital (kapitalmål) på 14,5 % (ren kjernekapital) og 17,0 % (total kapital/ansvarlig kapital)
- Regulatoriske bufferkrav: 11,5 % ren kjernekapital og 15,0 % ansvarlig kapital

Hvis en situasjon hvor kapitaldekningen er i ferd med å falle under målsatt nivå skulle inntreffe vil tiltak beskrevet i beredskapsplan for kapitaldekning tre inn. Tiltakene i beredskapen anses som tilfredsstillende for å sikre at kapitaldekningen ikke faller under målsatt nivå. I kapitalplanen er det foretatt en forberedende analyse av mulige tiltak som kan implementeres for å bedre kapitaldekningen. Listen er utarbeidet med utgangspunkt i hvor stor effekt det enkelte tiltaket gir, hvilken effekt gjennomføringen av tiltaket får på konsernets kjernevirksomhet og likviditeten/ muligheten for å få gjennomført tiltaket innen rimelig tid. Effekten av tiltakene er beregnet for både ren kjernekapital, kjernekapital og total kapital.

Overgangsreglene som er vedtatt gir en positiv effekt på ren kjernekapitaldekning som delvis vil nøytraliseres mot kjerne/ tilleggskapital frem mot 01.01.2019.

Siden overgangsordningen er midlertidig forholder banken seg til ren kjernekapital uten effekt av overgangsordning ved vurdering av fremtidig kapitalbehov (ICAAP) og kapitalplan.

5.7 Bankens prosess for risiko- og kapitalstyring

For å sikre en effektiv og hensiktsmessig prosess for risiko- og kapitalstyring er rammeverket basert på følgende elementer som reflekterer måten styret og ledelsen styrer banken på.

- Strategi
- Risiko- og kapitalstyring
- Beredskapsplaner
- Rapportering
- Oppfølging
- Compliance (etterlevelse)

Strategi: Bankens styre gjennomfører revisjon av bankens strategi og retningslinjer regelmessig. Dette innebærer en gjennomgang av endringer i rammebetingelser, herunder konkurransesituasjonen, krav fra offentlige myndigheter, endring i kundefatferd og krav til kompetanse og organisering.

Risiko- og kapitalstyring: Prosessen for risikoidentifikasjon dekker alle vesentlige risikoområder til banken. Det gjennomføres analyser av risikoene som er identifisert for å forstå risikoens egenskaper med tilhørende årsaksmekanismer. Alle vesentlige risikoer er i den utstrekning det er mulig kvantifisert gjennom forventet tap og behovet for ansvarlig kapital. Kvantifisering er i størst mulig grad basert på anerkjente og betryggende metoder for måling av risiko. Risikoanalysen skal også sikre at det foretas en kvalifisert og strukturert vurdering og dokumentering av de etablerte kontroll- og styringstiltakene. Strategi og retningslinjer for gjennomføring av risikostyringen godkjennes av styret og revideres minimum årlig.

Bankens kapitaldekningsmål skal sikre tilstrekkelig kapital til å oppfylle myndighetskrav i forhold til kapitaldekningen.

Beredskapsplaner: Det er utarbeidet beredskapsplaner som inntreder dersom banken nærmer seg kritiske nivåer innenfor ulike risikoområder og kapitalnivåer. Beredskapsplanene beskriver prosedyrer som vil igangsettes ut fra ulike nivåer.

Rapportering og oppfølging: Et viktig element i en effektiv risikostyring er overvåking av den løpende risikoeksponeringen. Alle ledere er ansvarlig for den daglige risikostyringen innenfor sitt eget ansvarsområde, og skal påse at risikoeksponeringen er innenfor de rammer som er besluttet av styret. Bankens risikoutvikling følges opp gjennom kvartalsvise risikorapporter til styret.

Compliance (etterlevelse): Banken er opptatt av å ha gode prosesser for å sikre etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter. Effektive virkemidler for å oppnå dette er:

- Et tydelig verdigrunnlag som er klart kommunisert og forstått i bankens organisasjon
- En prosess for å følge opp og rapportere etterlevelsen av lover og forskrifter

Det er gitt en nærmere beskrivelse av kreditt-, markeds-, operasjonell- og likviditetsrisiko i kapittel 7

6. REGULATORISK KAPITALDEKNING (PILAR 1)

Per 31. desember 2016 er kravet til bevaringsbuffer 2,5 prosent, systemrisikobuffer 3 prosent og motsyklisk kapitalbuffer 1,5 prosent. Disse kravene er i tillegg til kravet om ren kjernekapital på 4,5 prosent, slik at samlet minstekrav til ren kjernekapital er 11,5 prosent. Motsyklisk buffer er besluttet økt med 0,5 prosentpoeng til 2 % fra 31. desember 2017.

Bankens investering i datterselskapene Eiendomsmegleren Ringerike Hadeland, SpareBank 1 Økonomihuset AS og SpareBank 1 Økonomihuset IT-nett AS faller inn under størrelsesunntaket i konsolideringsforskriften § 5, 3. ledd, og det utarbeides således ikke kapitaldekning på konsolidert nivå.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland benytter standardmetoden for kredittrisiko og basismetoden for operasjonell risiko.

	Morbank	
(Hele tusen kroner)	31.12.16	31.12.15
	BASEL III	BASEL III
Egenkapitalbevis	1.394.665	1.394.665
Overkursfond	361.134	361.134
Utjevningsfond, grunnfond og kompensasjonsfond	743.922	620.840
Fond for urealiserte gevinster	27.558	50.310
Avsatt til gaver og utbytte	162.160	111.934
Annen egenkapital	-21.631	-21.631
Sum balanseført egenkapital	2.667.808	2.517.252
Balanseført egenkapital som ikke inngår i kjernekapital	-162.160	-111.934
Verdiendringer som følge av kravene om forsvarlig verdsettelse (AVA)	-3.758	-3.165
Fradrag for utsatt skatt (Basel II), goodwill og andre immaterielle eiendeler	-3.183	-6.783
Fradrag for direkte og indirekte investeringer i selskaper i finansiell sektor ¹⁾	-377.139	-260.736
Sum netto ren kjernekapital/ kjernekapital	2.121.568	2.134.634
Tilleggskapital utover kjernekapital		
Tidsbegrenset ansvarlig kapital	250.000	200.000
Fradrag for direkte og indirekte investeringer i selskaper i finansiell sektor ¹⁾	-96.154	-118.438
Sum netto tilleggskapital	153.846	81.562
Netto ansvarlig kapital	2.275.414	2.216.196
Risikoveid beregningsgrunnlag:		
Stater	-	-
Lokale og regionale myndigheter	17.827	4.737
Institusjoner	206.821	177.877
Foretak	3.293.313	4.080.920
Massemarked	1.886.726	1.396.066
Pantsikkerhet i eiendom	6.603.432	5.988.055
Forfalte engasjementer	37.928	41.356
Høyrisikoengasjementer	-	-
Obligasjoner med fortrinnsrett	120.897	67.560
Andeler i verdipapirfond	-	-
Øvrige engasjementer	166.559	189.531
Sum kredittrisiko	12.333.503	11.946.102
Operasjonell risiko	956.677	929.983
Motpartsrisiko derivater (CVA-risiko)	28.738	43.210
Totalt beregningsgrunnlag	13.318.918	12.919.295
Kapitaldekning		
Ren kjernekapitaldekning	15,9 %	16,5 %
Kjernekapitaldekning	15,9 %	16,5 %
Kapitaldekning	17,1 %	17,2 %
Bufferkrav		
Bevaringsbuffer (2,50%)	332.973	322.982
Motsyklisk buffer (1,50%)	199.784	129.193
Systemrisikobuffer (3,00 %)	399.568	387.579
Sum bufferkrav til ren kjernekapital	932.324	839.754
Minimumskrav til ren kjernekapital (4,50%)	599.351	581.368
Tilgjengelig ren kjernekapital	589.892	713.512

¹⁾ I henhold til Forskrift om beregning av ansvarlig kapital for finansinstitusjoner, oppgjørssentraler og verdipapirforetak skal fradraget for ikke-vesentlige investeringer i selskaper i finansiell sektor fases inn med følgende prosentsetning:
i 2014: 20 prosent
i 2015: 40 prosent
i 2016: 60 prosent
i 2017: 80 prosent

7. STYRING OG KONTROLL AV RISIKO

7.1 Kredittrisiko

Kredittrisiko utgjør konsernets største risikoområde. Kredittrisiko defineres som risiko for tap knyttet til at kunder eller andre motparter ikke kan gjøre opp for seg til avtalt tid og i henhold til skrevne avtaler, og at mottatte sikkerheter ikke dekker utestående krav.

Utlån til personkunder er i all hovedsak boligfinansiering sikret med pant i fast eiendom. Av utlån til næringskunder er den totale kreditteksponeringen størst mot næringsseiendom og eiendomsprosjekter.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland skal ha en moderat risikoprofil for kredittrisiko. Kredittrisikoen styres gjennom konsernets overordnede kredittstrategi som er utledet av bankens hovedstrategi og inneholder retningslinjer og rammer/måltall for risikoprofilen, herunder maksimal misligholdssannsynlighet (PD) og maksimalt tap gitt mislighold (LGD) for privatmarkedet, bedriftsmarkedet og totalt. Banken har også fokus på konsentrasjonsrisiko knyttet til eksponeringen mot store enkeltkunder og mot enkeltbransjer og kredittstrategiske rammer og måltall gir begrensninger knyttet til eksponering og risikoprofil for ulike bransjer og enkeltkunder.

Etterlevelse av kredittstrategi og vedtatte rammer og måltall overvåkes løpende og rapporteres kvartalsvis til styret.

Banken benytter standardmetoden for beregning av kredittrisiko i kapitalberegningen. Bankens risikoklassifiseringssystem er utviklet for å kunne styre bankens utlånsportefølje i tråd med bankens kredittstrategi og gjennom risikoklassifisering, risikoprising og porteføljestyling bidra til å sikre den risikojusterte avkastningen. Styret er ansvarlig for konsernets låne- og kredittinnvilgelser, men delegerer innen visse rammer kredittfullmaktene til administrerende banksjef, som igjen kan delegerer disse innenfor egne fullmakter. Utlånsfullmaktene er gradert i forhold til engasjementsstørrelse og risikoprofil.

Bankens kredittmodeller bygger på tre sentrale komponenter:

- Misligholdssannsynlighet (**PD**)
- Eksponering ved mislighold (**EAD**)
- Tap gitt mislighold (**LGD**)

Misligholdssannsynlighet (PD):

Bankens kredittmodeller er basert på statistiske beregninger av misligholdssannsynlighet for alle kunder. Misligholdssannsynlighet beregnes på grunnlag av nøkkeltall knyttet til inntjening, tæring og adferd og benyttes som grunnlag for nøkkeltall for risikoklassifisering av kunden. I tillegg benyttes risikoklassen for å klassifisere hver enkelt kunde i en risikogruppe. Modellene er basert på scoring av utlånsporteføljen hvor det tas hensyn til finansiell stilling samt interne og eksterne adferdsdata. Modellene reflekterer misligholdssannsynlighet i løpet av de neste tolv månedene under de gjeldende konjunkturforhold. Modellen benytter 11 risikoklasser (A-K) hvorav 2 risikoklasser (I-K) for kunder med misligholdte og/eller nedskrevne engasjement. Kundene re-scores månedlig i bankens porteføljestylingssystem.

Modellene valideres jevnlig både med hensyn på evne til å rangere kundene samt å estimere PD-nivå. Den kvantitative valideringen skal sikre at de benyttede estimerer for misligholdssannsynlighet, eksponering ved mislighold og tapsgrad ved mislighold holder en tilstrekkelig god kvalitet. Det gjennomføres analyser som vurderer modellenes evne til å rangere kundene etter risiko (diskrimineringssevne), og evnen til å fastsette riktig nivå på risikoparameterne. Resultatene fra validering av bankens kredittmodeller bekrefter at modellens treffsikkerhet er innenfor interne mål og internasjonale anbefalinger.

Eksponering ved mislighold (EAD):

"Eksponering ved mislighold" EAD er en beregnet størrelse som angir eksponering mot kunden ved et fremtidig misligholdstidspunkt. Denne eksponeringen består av henholdsvis utlånsvolum, garantier og innvilgede, men ikke trukne rammer. For trekkrettigheter og garantier benyttes en konverteringsfaktor for å anslå hvor mye av ubenyttede trekkrettigheter og avgitte garantier som blir trukket og gjort gjeldende ved et fremtidig misligholdstidspunkt

Tap gitt mislighold (LGD):

"Tap gitt mislighold" angir hvor mye konsernet potensielt kan tape dersom kunden misligholder sine forpliktelser. Banken estimerer tapsgrad for hvert lån basert på forventet realisasjonsverdi (RE-verdi) på underliggende sikkerheter, gjenvinningsgrad på usikret del av lånene samt kostnadene konsernet har ved å drive inn misligholdte engasjement. RE-verdi beregnes med utgangspunkt i en realisasjonsverdi i en nedgangskonjunktur (downturn-estimat) iht. krav til LGD beregning for interne risiko- og kapitalstyringmodeller (IRBA modeller)

Majoriteten av bankens utlån er sikret gjennom fysisk sikkerhet (pant), garantier eller avtaler om motregning. Hovedtypene av pant som benyttes er pant i boligeiendom, næringsseiendom og annen fast eiendom, fordringer, varelager og driftsmidler. Fysisk sikkerhet skal som hovedregel være forsikret. Pantsatte eiendeler befinner seg hovedsakelig i bankens geografiske regioner; Ringerike, Hole, Nittedal, Jevnaker, Lunner, Gran, samt Oslo. Belåningsgraden er gjennomgående moderat sett opp mot sikkerhetsverdien. Tabellen nedenfor viser intervallene for misligholdssannsynligheten for hver av de ovenfor nevnte misligholdsklassene.

Misligholdsklasse	Nedre grense	Øvre grense
A	0,00 %	0,10 %
B	0,10 %	0,25 %
C	0,25 %	0,50 %
D	0,50 %	0,75 %
E	0,75 %	1,25 %
F	1,25 %	2,50 %
G	2,50 %	5,00 %
H	5,00 %	10,00 %
I	10,00 %	-

Engasjementenes misligholdssannsynlighet, eksponering ved mislighold og tapsgrad ved mislighold danner grunnlaget for beregning av hvert enkelt engasjements forventede tap og dermed klassifisering i fem ulike risikogrupper. I tillegg har Banken en egen risikogruppe for kunder med misligholdte og/eller nedskrevne engasjement.

Tabellen nedenfor viser fordelingen av engasjementer innenfor de ulike risikogruppene. I oversikten inngår brutto utlån, garantier og ubenyttet kreditt. Totalt engasjement inkluderer stille garantier og ubenyttede kreditter. Se note 12 og 36 i årsrapporten for nærmere spesifisering.

Det er i tillegg gitt lånetilsagn på 160,8 millioner kroner i personmarked og 295,2 millioner kroner i bedriftsmarked per 31.12.2016. Disse er ikke utbetalt og er derfor ikke inkludert i totalt engasjement. Se note 14 i årsrapporten for kredittkvalitet per klasse av finansielle eiendeler

Totalt engasjement fordelt på risikogruppe	2016	2015
Laveste risiko	7.852.061	8.872.142
Lav risiko	4.281.106	3.193.666
Middels risiko	6.986.128	5.903.881
Høy risiko	974.622	612.121
Høyeste risiko	632.356	592.160
Misligholdt eller individuelt nedskrevet	77.348	91.611
Sum totalt engasjement fordelt på risikogruppe	20.803.621	19.265.582

Kvaliteten i porteføljen vurderes som god. 63 % av eksponeringen tilfredsstill Bankens interne retningslinjer for klassifisering som laveste eller lav risiko. Personmarkedsporteføljen vurderes som meget god, og 85% av porteføljen er klassifisert som laveste eller lav risiko. Kvaliteten i bedriftsmarkedsporteføljen vurderes som god, og 38 % av porteføljen er klassifisert som laveste eller lav risiko.

Ved utgangen av 2016 utgjorde brutto misligholdte lån 42,1 millioner kroner tilsvarende 0,2 % av brutto utlån og kredittrisikoen vurderes som lavt.

Tap og mislighold (%)	2016	2015
Tapsprosent utlån	0,1 %	0,0 %
Misligholdte engasjement i % av brutto utlån	0,2 %	0,4 %
Andre tapsutsatte engasjement i % av brutto utlån	0,1 %	0,1 %

Tabellen nedenfor viser totalt engasjement fordelt på sektor og næring.

Totalt engasjement fordelt på sektor og næring	2016	2015
Lønnstakere o.l	11.584.552	10.357.065
Offentlig forvaltning	172.887	111.516
Primærnæringer	1.002.080	997.218
Industri	433.709	440.202
Bygg og anleggsvirksomhet	1.648.873	1.338.173
Varehandel	328.902	401.381
Transport og lagring	92.846	150.764
Hotell- og restaurantdrift	156.972	165.707
Forretningsmessig tjenesteyting	335.195	416.668
Omsetning/drift eiendommer	4.605.198	4.371.822
Diverse næringer	442.407	515.066
Sum totalt engasjement fordelt på sektor og næring	20.803.621	19.265.582

Eksponeringen mot lønnstakere og lignende utgjør 56 %. Risikoen knyttet til denne delen av porteføljen vurderes som lav, både som følge av lav misligholdssannsynlighet og som følge av god sikkerhetsdekning, hovedsakelig bestående av pant i fast eiendom.

Omsetning og drift av fast eiendom utgjør 22% av total eksponering. Eiendomsporteføljen knyttet til utleie består i hovedsak av sentralt beliggende eiendommer med langsiktige leiekontrakter og solide leietakere.

Banken har avtale om salg av utlån med høy sikkerhet og pant i eiendom til SpareBank 1 Boligkreditt AS. SpareBank 1 Boligkreditt AS er eid av sparebanker som inngår i SpareBank 1-alliansen. Banken har en eierandel på 3,67 prosent pr 31.12.2016 (3,26 prosent pr 31.12.2015). SpareBank 1 Boligkreditt AS erverver utlån og utsteder OMF innenfor regelverket for dette som ble etablert i 2007. Lån solgt til SpareBank 1 Boligkreditt AS er sikret med pant i bolig innenfor 75 prosent av takst. Solgte lån er juridisk eid av SpareBank 1 Boligkreditt AS.

Det er pr. 31.12.2016 solgt boliglån til en netto verdi av 6,4 mrd kroner til Sparebank 1 Boligkreditt. Se note 9 i årsregnskapet for mer detaljert beskrivelse av lån solgt til SpareBank 1 BoligKreditt

Tabellen nedenfor viser eksponeringen fordelt på geografiske områder

Brutto utlån fordelt på geografiske områder	2016	2015
Buskerud	8.273.179	7.925.062
Oppland	4.497.706	4.237.100
Akershus	2.366.866	2.131.859
Oslo	1.990.730	1.812.928
Landet for øvrig	779.855	672.511
Utlandet	27.874	17.994
Sum brutto utlån fordelt på geografiske områder	17.936.210	16.797.454

84 % av eksponeringen er knyttet til Buskerud, Oppland og Akershus, de fylkene hvor banken har sitt satsingsområde. Den resterende porteføljen er hovedsakelig knyttet til Oslo

Sikkerheter som inngår i risikoklassifiseringen følger rutinen for engasjementsoppfølging eller ved opprettelse av ny sak på kunden. Hovedtyper av pant som benyttes er pant i fast eiendom, registrerbart løsøre, fordringer, varelager, driftstilbehør og landbruksløsøre. Bankens retningslinjer for beregning for verddivurderinger av panteobjekter. Det foretas individuell justering av verdien basert på vurdering av panteobjektets likviditet og pantbarhet. Verdigrunnlaget reduseres deretter med en standard reduksjonsverdi (i prosentpoeng) til normal realisasjonsverdi.

Sparebank 1 Ringerike Hadeland foretar ikke motregning av eksponeringer i eller utenfor balansen ved beregning av kapitalkrav for kredittrisiko.

Se note 7 - 14 i årsregnskapet for 2016 for mer detaljert beskrivelse av regnskapsmessig behandling av kredittrisiko.

7.2 Markedsrisiko

Markedsrisiko defineres som tap som skyldes endringer i observerbare markedsvariabler som renter, aksjekurser og valutakurser. Styringen av markedsrisiko skjer gjennom detaljerte rammer for blant annet investeringer i aksjer, obligasjoner og posisjoner i rente- og valutamarkedene. Rammene vedtas av bankens styre og gjennomgås minimum årlig. Etterlevelse av rammene overvåkes løpende og status i forhold til styrevedtatte rammer rapporteres månedlig. Rammene ligger godt innenfor de maksimalgrenser myndighetene har fastlagt.

Bankens eksponering for markedsrisiko skjer p.t. gjennom plasseringer for å sikre en tilstrekkelig likviditetsportefølje, i porteføljen av strategiske eierandeler eller investeringer i aksjer, verdipapirfond og egenkapitalbevis (øvrige likvide aktiva). Bankens skal ikke ha en handelsportefølje. Likviditetsporteføljen har som formål å sikre at banken har tilstrekkelige likvide eiendeler til å kunne overleve i 12 måneder uten ekstern finansiering. Som definert i strategi og retningslinjer for styring av likviditetsrisiko så består den av kontanter/ innskudd i Norges Bank, investeringer i rentepapirer av høy kvalitet og med høy likviditet (eks. statspapirer, andre papirer med 0 % vektning ift kapitaldekningen og obligasjoner med fortrinnsrett, obligasjoner utstedt av kommuner/ fylkeskommuner eller industri med minimum AA-rating) samt innskudd i kredittinstitusjoner og øvrige likvide aktiva.

Styret har vedtatt rammer for markedsrisiko som måles og følges opp jevnlig. Bankens beregner markedsrisiko innenfor følgende områder:

- Renterisiko
- Spreadrisiko
- Aksjerisiko
- Valutarisiko

Med **renterisiko** menes risikoen for tap av kapital eller inntekter som følge av endring i markedsrenten. Dette oppstår som følge av avvik mellom tidspunktet for renteregulering på eiendeler og renteregulering på gjeld. Renterisiko reguleres av rammer for maksimal verdiendring ved en endring i rentenivået på 2 prosentpoeng.

Med **spreadrisiko** menes risikoen for endringer i markedsverdi/realistisk verdi av obligasjoner mv. og engasjementer som følge av generelle endringer i kredittspreader.

Med **kursrisiko** menes risiko for tap av kapital eller inntekter som følge av ugunstig kursutvikling på aksjer, egenkapitalbevis og verdipapirfondsandeler. Dette oppstår som følge av bankens investeringer i aksje-, egenkapitalbevis- og verdipapirfondsmarkedet. Konsernets risikoeksponering mot denne formen for risiko er regulert gjennom vedtatte rammer for maksimale investeringer i de ulike porteføljene.

Med **valutarisiko** menes risikoen for tap av kapital eller inntekter som følge av ugunstig valutakursutvikling. Dette oppstår som følge av at åpne posisjoner i andre valutaer enn bankens

basisvaluta, norske kroner, endrer verdi ved valutakursendring. Rammene for valutakursrisiko er uttrykt ved rammer for maksimal total valutaposisjon samt begrensninger i mulig valutaeksponering.

Se note 15 og 25-29 i årsregnskapet for 2016 for mer detaljert beskrivelse av regnskapsmessig behandling av finansielle instrumenter

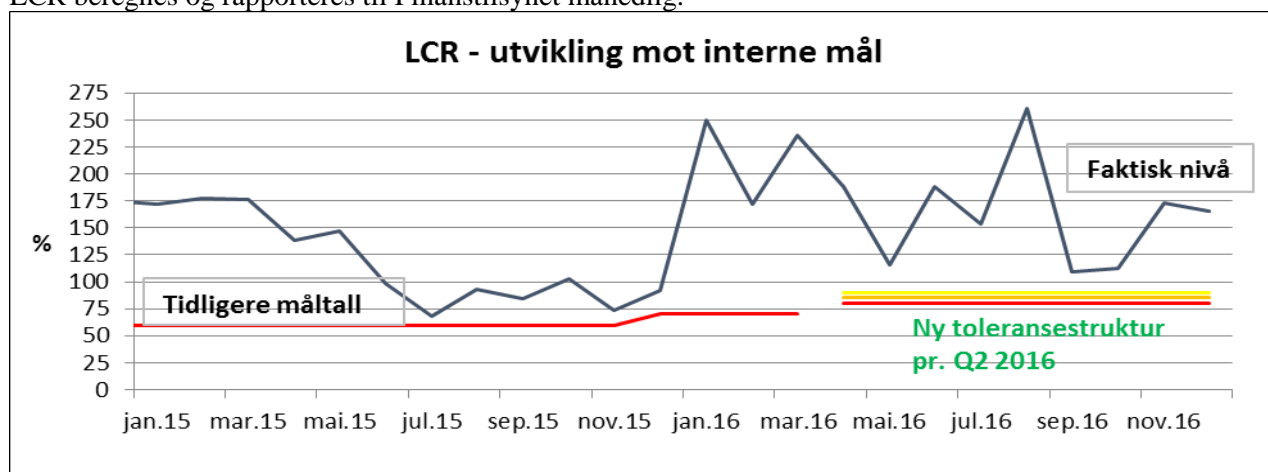
7.3 Likviditetsrisiko

SpareBank 1 Ringerike Hadelands overordnede mål og retningslinjer for styring av likviditetsrisiko og finansieringsrisiko er angitt i bankens strategi og retningslinjer for styring av likviditetsrisiko (Likviditetsstrategien). Likviditetsstrategien angir blant annet at banken skal kunne overleve med normal drift med moderat vekst i minimum 12 måneder uten tilgang på eksternt finansiering fra kapitalmarkedet.

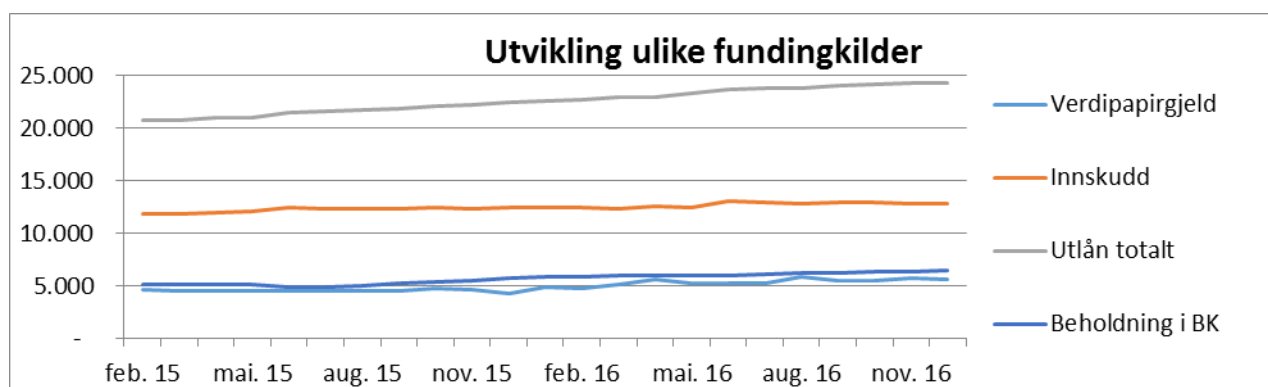
Banken skal i en slik situasjon kunne finansieres ved blant annet salg av likvide aktiva, bruk av trekkrettigheter og salg av lån uten at det oppfattes av markedet som unormal handel. Bankens likviditetsbuffer skal ha god omsettelighet og diversifisert sammensetning.

Størrelsen på likviditetsbufferen skal i tillegg være tilstrekkelig til å dekke bankens netto negative kontantstrøm i en stresset 90-dagersperiode, tilsvarende krisesituasjonen «*Stort stress i bank og marked*».

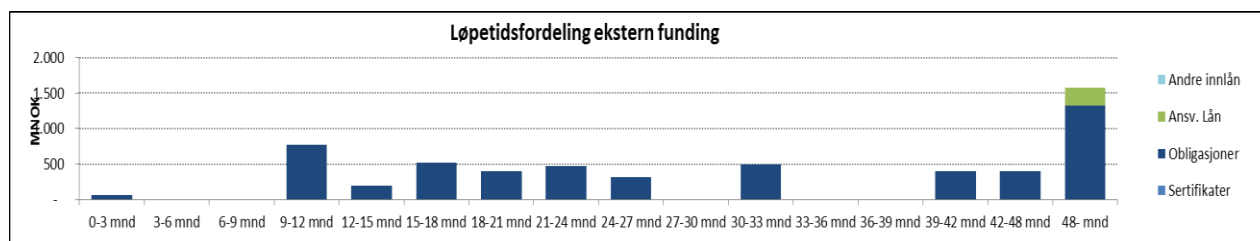
I tillegg til intern stresstest, benytter banken LCR-beregningene som en stresstest på likviditetsbufferen. LCR beregnes og rapporteres til Finanstilsynet månedlig.

Likviditetsstrategien angir overordnede retningslinjer for bankens styring av finansieringsrisiko. Banken ønsker å ha en konservativ risikoprofil, noe som gjenspeiles i en diversifisert finansieringsstruktur. Banken arbeider aktivt for en best mulig diversifisering av finansieringskilder, -produkter og forfall. Hovedvekt av finanseringen vil for en bank av SpareBank 1 Ringerike Hadelands størrelse komme fra det norske markedet. Banken skal finansiere seg ved innskudd fra kunder, innlån fra ulike markeder, avlastning til SpareBank 1 Boligkreditt og Næringskreditt, kommitterte trekkrettigheter og ukommitterte trekkrettigheter.

Volumveid snittdurasjon på samlede ekstern finansering skal minimum være 2,5 år. Per 4.kvartal 2016 var volumveid snittdurasjon på 2,87 år.

Se note 16 og 17 i årsregnskapet for mer detaljert beskrivelse av regnskapsmessig behandling av likviditetsrisiko

7.4 Operasjonell risiko

Operasjonell risiko defineres av Finanstilsynet som:

”risikoen for tap som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser.”

Hendelsestyper er av Finanstilsynet definert som:

Type hendelse	Definisjon
Internt bedrageri	Tap som følge av handlinger med sikte på uberettiget å tilegne seg midler eller omgå lovgivning eller virksomhetens mål unntatt hendelser knyttet til forskjellsbehandling.
Eksternt bedrageri	Tap som følge av handlinger som har til hensikt å bedra, uberettiget tilegne seg midler eller omgå lovgivningen, begått av en tredjepart.
Ansettelsesvilkår og sikkerhet på arbeidsplassen	Tap som følge av hendelser som er i strid med lovgivning, forskrifter og avtaler om arbeidsmiljø, utbetaling av erstatninger som følge av personskade eller andre forhold.
Kunder, produkter og forretningspraksis	Tap som følge av utilsiktede handlinger eller unnlatelser som medfører manglende oppfyllelse av en forpliktelse overfor bestemte kunder (herunder tillits- og egnethetskrav), eller som følge av produktets art eller utforming.
Skade på fysiske eiendeler	Tap som følge av skade på, eller tap av, fysiske eiendeler i naturkatastrofer eller andre begivenheter.
Avbrudd i drift eller systemer	Tap som følge av driftsavbrudd eller systemfeil.
Oppgjør, levering og annen transaksjonsbehandling	Tap som følge av utilstrekkelig eller sviktende transaksjonsbehandling eller systemer for transaksjonsbehandling med handelsmotparter og leverandører.

Styring og kontroll

Banken tar utgangspunkt i Finanstilsynets tilnærming til operasjonell risiko definert i «Modul for vurdering av operasjonell risiko» som igjen bygger på COSO, et internasjonalt akseptert rammeverk for helhetlig risikostyring. Rammeverket består av åtte innbyrdes relaterte komponenter; *internt miljø, etablering av målsettinger, identifisering av hendelser, risikovurdering, risikohåndtering, kontrollaktiviteter, informasjon og kommunikasjon og oppfølging*”.

Finanstilsynet har definert ytterligere en kategori som benyttes ved vurdering av bankers operasjonelle risiko; «*Oppfølging og kvalitetssikring av Pilar 1-krav*»

Bankens risikobilde for operasjonell risiko er utarbeidet med grunnlag i en risikoanalyse med utgangspunkt i aktuelle hendelser som kan ramme banken. Driftsavbrudd / bortfall av sentrale IKT systemer samt svindel og kriminalitet anses for å være bankens største operasjonelle risikoer.

Vurdering av internkontroll innenfor sentrale områder innenfor operasjonell risiko rapporteres til styret kvartalsvis som del av bankens risikoreport.

Banken har en etablert praksis for registrering av uønskede hendelser. En samlet oversikt over uønskede hendelser bidrar til at banken har fokus på de rette områdene hva gjelder kvalitet og internkontroll. Totalt i 2016 er det rapportert 20 hendelser. Alle hendelser blir tildelt tiltakseier for å sikre organisatorisk læring. Rapportering av utvikling i uønskede hendelser rapporteres til styret kvartalsvis som del av bankens risikorapport.

Bankens krise- og beredskapsplan "*Krise- og beredskapsplan Operasjonell Risiko*" beskriver beslutningsstruktur og organisering av en krise der en eller flere avdelinger er involvert. Planen bygger på "*Overordnet kriseberedskapsplan for SpareBank 1-alliansen*" og ivaretar bankens rolle i en eventuell krise som omfatter flere enheter i Alliansen. Overordnet Krise- og beredskapsplan er utarbeidet og godkjent av styret.

Lederbekreftelser gjennomføres årlig i henhold til forskrift om risikostyring og internkontroll §7. Hver leder vurderer grad av etterlevelse/kvalitet og eventuelle brudd på gjeldende regelverk innenfor i 4 hovedområder:

- Rutiner/policy/strategi
- Lover og regler
- Kompetanse
- Organisasjon

Banken benytter basismetoden ved beregning av kapitalbehov for operasjonell risiko.

8. VURDERING AV KAPITALBEHOV (PILAR 2)

I kapitlene nedenfor er det redegjort nærmere for rammeverk og styring av de risikotypene som ikke dekkes av Pilar 1 - minimumskravet til ansvarlig kapital, samt gitt en nærmere beskrivelse av beregningen av bankens interne vurdering av kapitalbehovet for kreditt-, markeds- og operasjonell risiko der den avviker fra de regulatoriske beregningene.

8.1 Kreditt risiko

Kapital for kreditt risiko i Pilar 1 er utformet ut fra at kredittporteføljen er bredt diversifisert. Kredittrelatert konsentrasjonsrisiko kan oppstå når enkelteksponeringer eller grupper av eksponeringer med samme risiko for tap er så store at risikovektene i beregningen i pilar 1 ikke reflekterer den risikoen som eksponeringen samlet medfører.

SpareBank 1 Ringerike Hadeland har benyttet modeller for beregning av Pilar 2 tilleggskapital iht. Finanstilsynets rundskriv 12/2016 med vedlegg og beregnet samlet konsentrasjonsrisiko til **154,8** mill. kroner:

Konsentrasjon	Kapitalbehov m. kr.	Metode
Bransjer	70,9	Korrelasjon- og volatilitetsjustert Herfindal-Hirschman indeks (HHI)
Store engasjementer	80,2	Herfindal-Hirschman indeks (HHI) + gruppejusteringsfaktor
Høy utlånsvekst	3,7	Finanstilsynets modell for beregning av mulig kapitalbehov, vekst utover 8% årlig
Geografi	0	Vurdering av eksponering og markedsområde
Ubenyttede kreditttrammer med null prosent konverteringsfaktor	0	Banken har ikke slike engasjement
Avvikende negativ porteføljekvalitet	0	Finanstilsynets modell, sammenligning med norgesporteføljen
Sum	154,8	

Beregnet konsentrasjonsrisiko er vesentlig høyere i 2016 sammenlignet med tidligere vurderinger, dette som følge av endring av beregningsmodell(er). I mangel av enhetlig standard har bankens tidligere modeller vært basert på modeller med utgangspunkt i «beste praksis». Bankens modeller i 2016 er basert på tydelige modeller definert i Finanstilsynets rundskriv 12/2016 med vedlegg. Underliggende endring i konsentrasjonsrisiko er ikke vesentlig utover det som følger av bankens utlånsvekst.

8.2 Markedsrisiko

Gjennom interne vurderinger i Pilar 2 beregnes kapital for rente-, kurs-, spread- og valutarisiko for banken.

Banken benytter modeller definert i Finanstilsynets rundskriv 12/2016 vedlegg 3, kapittel 4.4-4.7 for beregning av Pilar 2 krav for markedsrisiko. Modellene baseres på beregnet fallrisiko for ulike aktivaklasser med tilhørende vurdering av tapspotensial som følger av likviditets- og konsentrasjonsrisiko.

Beregnet risikojustert kapitalbehov for markedsrisiko etter intern vurdering er **51 mill. kroner** per 30.09.2016:

Type risiko	Faktisk portefølje 30.09.2016
Renterisiko	20 millioner kroner
Spreadrisiko	21,8 millioner kroner
Aksjerisiko	7,9 millioner kroner
Valutarisiko	1,25 millioner kroner
Totalt	51,0 millioner kroner

Det er ikke beregnet kapitalbehov for CVA risiko i Pilar 2. Det er i Pilar 1 gjort tillegg i beregningsgrunnlag for motpartsrisiko derivater (CVA) på 35 millioner kroner, dette anses for å være tilstrekkelig.

8.3 Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko antas eventuelt å oppstå som følge av en eller flere hendelser som medfører problemer for banken å refinansiere balansen. I utgangspunktet vurderes likviditetsrisiko slik at det synes vanskelig å kunne holde kapital for denne risikoen. Imidlertid vil den situasjon kunne oppstå at banken får refinansiert til en vesentlig høyere risikopremie.

Banken foretar løpende tilpasninger i forretningsmodeller og priser for å kompensere for bortfall av inntekter eller økte kostnader, som eksempel vil økt finansieringskostnad gi grunnlag for økt utlånsrente. Med bakgrunn i en slik tilpasning beregner ikke banken kapital for likviditetsrisiko i Pilar II.

8.4 Operasjonell risiko

Kapital for operasjonell risiko inngår i bankens prosess for vurdering av økonomisk kapital etter pilar 2. Banken benytter i Pilar 1 basismetoden for beregning av operasjonell risiko, dvs. at kapitalkravet utgjør 15% av gjennomsnittlige nettoinntekter siste 3 år.

Med bakgrunn i at det ikke er identifisert forhold som tilsier at basismetoden ikke gir et korrekt bilde av bankens operasjonelle risiko beregnes det ikke ytterligere kapitalbehov for operasjonell risiko under Pilar 2

8.5 Risiko knyttet til fremtidige pensjonsforpliktelser

Det er to risikoer som påvirker nettoforpliktelsen i ytelsesordninger, risikoen for verdifall på aktiva i pensjonsordningen og risikoen for økte pensjonsforpliktelser som følge av levetidsforventninger/dødelighetsforutsetninger, lønnsvekst, G-regulering, pensjonsregulering og endring i diskonteringsrente

Total gir stresstest av pensjonsforpliktelser og verdi av pensjonsmidler en økning i netto pensjonsforpliktelser per år på 9,5 millioner kroner:

	Økning i netto pensjonsforpliktelse	Fordelt over	Per år
Stresstest av pensjonsforpliktelser	52 mill kr	8 år	6,5 mill kr
Verdifall på pensjonsmidlene i Pensjonskassen	29,8 mill kr	10 år*	3,0 mill kr
Totalt	81,8 mill kr		9,5 mill kr

(*) Gjennomsnittlig tjenestetid for pensjonistene i tidligere Ringerike Sparebank (Pensjonskassen) er 10 år

Sannsynligheten for at de negative forutsetningene for stresstesten vedvarer i 8 år anses som lav. Samtidig har banken evne til å finansiere merkostnaden over løpende drift.

Banken foretar løpende tilpasninger i forretningsmodellen for å kompensere for bortfall av inntekter eller økte kostnader. Basert på bankens evne til å finansiere merkostnaden over løpende drift beregnes det ikke kapitalbehov for pensjonsrisiko.

8.6 Andre Pilar 2 tillegg

8.6.1 Risiko forbundet med overføring eller pantsettelse av aktiva

Banken deponerer godkjente papirer i Norges Bank som er tilgjengelig for pant for D-lån og F-lån fra Norges Bank. Likviditetsstrategien angir at banken ikke skal benytte D-lån i Norges Bank som kilde til ordinær finansiering, såfremt markedet for øvrig kan dekke behovet. F-lån i Norges Bank kan benyttes som finansieringskilde for banken.

Med utgangspunkt i at bankens likviditetsstrategi angir at banken ikke skal benytte D-lån i Norges Bank som kilde til ordinær finansiering, samt at banken normalt ikke benytter F-lån, er det ikke satt av kapital i Pilar 2 for risiko forbundet med overføring eller pantsettelse av aktiva.

8.6.2 Systemrisiko

SpareBank 1 Ringerike Hadeland kan bli «truffet» av systemrisikoen blant annet gjennom:

- Finansmarkedet:
 - Fordringer på andre banker
 - Verdipapirplasseringer
 - Motpartsrisiko derivater
 - Strammere likviditet og økt likviditets-/refinansieringsrisiko
- Personmarkedet PM
 - Økende arbeidsledighet og derigjennom økende mislighold
 - Fallende panteverdier
- Bedriftsmarkedet BM
 - Usikre tider, redusert forbruk og investeringer, redusert lønnsomhet i bedriftene
 - Økt mislighold
 - Fallende sikkerhetsverdier

SpareBank 1 Ringerike Hadeland konkluderer med at systemrisikoen vurderes som forhøyet samlet sett, men at nivået ikke vurderes å være høyere enn det som er ivaretatt gjennom kalibreringen av kredittmodellene, den motsykliske kapitalbufferen og systemrisikobufferen.

8.6.3 Risiko for overdreven gjeldsoppbygging

Ved vurdering av høy andel fremmedfinansiering og overdreven gjeldsoppbygging benytter konsernet uvektet kjernekapitalandel (leverage ratio) som en indikator, i tråd med Finanstilsynets anbefalinger i rundskriv 12/2016.

Faktorer som skal vurderes under dette punktet er blant annet utviklingen over tid i uvektet kjernekapitalandel, herunder en fremoverskuende vurdering som tar hensyn til foretakets vekstambisjoner og forretningsstrategi. Effekten på uvektet kjernekapitalandel vil bli inkludert i Finanstilsynets stresstester.

Krav til uvektet kapitalandel (leverage ratio) skal innføres i EU. Norske banker har en høy uvektet kapitalandel sammenlignet med banker i andre land og oppfyller allerede det forventede kravet i EU. Finanstilsynet og Norges Bank mener at det foreslåtte nivået på 3 prosent er for lavt, og har anbefalt at minstekravet bør være 6 prosent for norske banker.

Ved utgangen av første halvår 2015 hadde norske banker samlet en uvektet kapitalandel på 6,5% iht. Norges Bank. SpareBank 1 Ringerike Hadeland hadde uvektet kapitalandel på 8,59% på samme tidspunkt, og har således vesentlig høyere uvektet kapitalandel enn gjennomsnittet av norske banker og oppfyller det kommende norske kravet med god margin.

Per 30.09.2016 er bankens leverage ratio 8,6%

	31.12.2014	31.3.2015	30.06.2015	30.09.2015	31.12.2016	31.03.2016	30.06.2016	30.09.2016
Leverage Ratio	9,5%	9,5%	9,3%	9,4%	9,7%	8,9%	8,6%	8,6%

Med utgangspunkt i bankens langtidsplan og langtidsprognose forventes det ingen vesentlig reduksjon i leverage ratio, og det settes følgelig ikke av kapital for risiko for uforsvarlig gjeldsoppbygging i Pilar II

8.6.4 Forsikringsrisiko

Iht. Finanstilsynets rundskriv 9/2015 skal «Foretak/konsern med underliggende enheter som yter forsikringstjenester vurdere forsikringsrisiko».

Konsernet SpareBank 1 Ringerike Hadeland har ikke underliggende enheter som yter forsikringstjenester.

Forsikring er den største risikoen i SpareBank 1 Gruppen, hvor SpareBank 1 Ringerike Hadeland indirekte eier 3.03%. Banken er gjennom eierskapet i SpareBank 1 gruppen eksponert for forsikringsrisiko, men

risikoen dekkes fullt ut gjennom bankens eierrisiko og det settes følgelig ikke av kapital for risiko for forsikringsrisiko i Pilar II.

8.6.5 Eierrisiko

Banken har en betydelig risikoeksponering mot SpareBank 1 Gruppen og SpareBank 1 relaterte selskaper. SpareBank 1-alliansen med tilknyttede selskaper er et meget viktig strategisk fundament som gir banken tilgang på produkter, teknologi, kompetanse og markedsprofilering og bidrar til at banken kan være en selvstendig lokalbank.

Banken utøver sin eierstyring i eide selskap gjennom formelle styringsorganer i Samarbeidende Sparebanker (SamSpar), SpareBank 1 Gruppen AS, Alliansesamarbeidet og de øvrige eide selskapene. I 2012 ble "Samsparhuset" etablert med 11 årsverk blant annet for å styrke bankenes innflytelse innenfor SpareBank 1 Alliansen.

Hoveddelen av bankens eierrisiko er knyttet til underliggende kredittrisiko, markedsrisiko og forsikringsrisiko i de eide selskapene.

Ved vurdering av eierrisiko tar banken utgangspunkt i Finanstilsynets rundskriv 12/2016 vedlegg 3, kapittel 4.2 og 4.7. Verdifall fra beregnet markedsverdi, justert for pilar 1 kapitalkrav og evt. "fradrag for direkte og indirekte investeringer i selskaper i finansiell sektor" for det aktuelle selskapet

Fallrisiko for fradrag for "*direkte og indirekte investeringer i selskaper i finansiell sektor*" er estimert til 144 millioner kroner for de selskapene med positiv fallrisiko, dvs verdi etter fall lavere enn markedsverdi. Samtidig er det allerede gjort fradrag for 375,8 millioner kroner i ren kjernekapital, og fradraget kan derfor anses fullt ut dekkende for bankens eierrisiko. På den annen side kan det argumenteres for at hver enkelt eierandel bør vurderes for seg slik at kapitalbehovet ikke «kryss-subsidieres».

Banken velger å vurdere eierrisiko for hver enkelt eierandel for seg og beregner Pilar II kapitalbehov for eierrisiko **til 9 millioner kroner**

8.6.6 Forretningsrisiko

Forretningsrisiko defineres som risikoen for uventede inntekts- og kostnadssvingninger. Risikoen kan opptre i ulike forretnings- og/ eller produktsegmenter og være knyttet til konjunktursvingninger og/eller endret kundeatferd. Kostnads- og inntektselementer som ikke er dekket gjennom diskusjonen av de øvrige risikoene nevnt ovenfor er

- Renteinntekter (utlåns- og innskuddsmargin)
- Provisjonsinntekter og øvrige inntekter (bortfall av inntekter)
- Driftskostnader

Banken opplever kontinuerlig endringer i konkurransesituasjonen og endringer i lovgivning som kan påvirke både inntekter og kostnader. Bankene foretar løpende tilpasninger i forretningsmodellen for å kompensere for bortfall av inntekter eller økte kostnader, og med bakgrunn i en slik tilpasning beregner ikke banken kapital for forretningsrisiko i Pilar II.

8.6.7 Strategisk risiko

Strategisk risiko defineres som risikoen for uventede tap eller sviktende inntjening i forhold til prognoser knyttet til vekstambisjoner, inntreden i nye markeder, forretningsområder eller oppkjøp. Strategisk risiko i Pilar 2 beregnes som differansen i nåverdi mellom "*normal case*" og "*worst case*" for bankens strategiske satsinger.

Banken har ikke identifisert vesentlige strategiske risikoer som bør tilsi kapitalbehov i Pilar 2 og beregner derfor ikke kapitalbehov for strategisk risiko 30.09.16.

8.7 Krav til ansvarlig kapital Pilar 2

Vurderingene og beregningene viser at SpareBank 1 Ringerike Hadeland har en forsvarlig ren kjernekapitaldekning ut fra bankens moderate risikoprofil og beregnede risikojusterte kapitalkapitalbehov.

Ren kjernekapitaldekning for morbanken er på 15,9 % per 31.12.16. Uten overgangsordninger er ren kjernekapitaldekning for morbanken beregnet til 15,0 %. Totalkapitaldekning er 17,1 %, uten overgangsordning er totalkapitaldekningen beregnet til 16,7 %.

	2016 inkl. overgangsordning	2016 ekskl. overgangsordning	Kapitalmål	Kapitalkrav (Pilar 1)	Kapitalkrav inkl. Pilar 2
Ren kjernekapitaldekning	15,9 %	15,0 %	14,5 %	11,5 %	13,1 %
Kjernekapitaldekning	15,9 %	15,0 %	15,0 %	13,0 %	14,6 %
Kapitaldekning	17,1 %	16,7 %	17,0 %*	15,0 %	16,6 %

(*) Fra desember 2016. Tidligere 16%

SpareBank 1 Ringerike Hadelands minimum kapitalbehov (pilar 1 + pilar 2) i prosent av risikovektet beregningsgrunnlag er beregnet som en sum av:

- Minimumskravet til kapital i Pilar 1 på 8% med tillegg av bufferkrav i henhold til gjeldende kapitaldekningsregler.
- Krav til ren kjernekapital for å dekke risikoer som foretaket er utsatt for som ikke dekkes, eller bare delvis dekkes av pilar 1-minimumskravet (Pilar 2-tillegg).

Internt vurdert kapitalbehov per 30.09.2016 er beregnet til 213 mill. kroner i Pilar 2 (se oppsummerende tabell på neste side), noe som tilsvarer 1,60 % av beregningsgrunnlaget på 13.308 mill. kroner.

Krav til ren kjernekapitaldekning inkl. beregnet Pilar 2 tillegg er 13,1 %

Tabellen nedenfor oppsummerer bankens beregning av Pilar 2; behov for ren kjernekapital for å dekke risikoer som foretaket er utsatt for som ikke dekkes, eller bare delvis dekkes av pilar 1-minimumskravet

	Pilar 1	Pilar 2 tillegg
Total Pilar 1:	1 062	
Kredittrisiko	985	
Markedsrisiko		
Operasjonell risiko	77	
Konsentrasjonsrisiko, herav:		150,1
- Enkeltforetak		75,7
- Sektor		70,7
- Annen konsentrasjon		3,7
Markedsrisiko, herunder:		51,2
- Aksjekursrisiko		7,9
- Renterisiko		20
- Spread-risiko		21,8
- Valutarisiko	0	1,5
Risiko pensjonsforpliktelser		0
Andre P 2 tillegg:		9
- Likviditetsrisiko		0
- Eierrisiko		9
- Strategisk risiko		0
- Gjeldsoppbygging		0
- Systemrisiko		0
- Overføring/pantsettelse av aktiva		0
- Forretningsrisiko		0
Evt. planleggingsbuffer		0
Total P2 kapitaltillegg		213,2
Beregningsgrunnlag Pilar 1		13 308
Total Pilar 2 kapitalbehov i %		1,60 %

8.8 Revidering av konsernets økonomiske målsetninger – Kapitalmål

Finansdepartementet har besluttet at nivået på det motsykliske kapitalbufferkravet skal økes med 0,5 prosentenheter til 2 % fra og med 31.12.2017. Dette medfører bankens regulatoriske krav etter pilar 1 øker fra 11,5 % til 12,0 % ved utgangen av 2017. Styret i banken har derfor besluttet å øke bankens kapitalmål tilsvarende med 0,5 prosentenheter gjeldene fra 15.3.2017.

	Dagens mål	Revidert kapitalmål
Ren kjernekapitaldekning	14,5 %	15,0 %
Kjernekapitaldekning	15,0 %	15,5 %
Kapitaldekning	17,0 %	17,5 %